

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆԱՅԻՆ ԱՍՈՑԻԱՑԻԱՅԻՆ
«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ» ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆԻ ԴԵՐԸ**

Բանալի բառեր՝ պարբերականներ, ամսագիր, մատենագիտություն, գրադարանագիտություն, խմբագիր, խորագրեր, մասնագիտական, տարեգիրք:

Keywords: periodicals, magazine, bibliography, library science, editor, themes, professional, year-book.

Պարբերականների մեծաքանակ բազմազանության պարագայում ժամանակի հրամայականն էր դառնում ստեղծել գրադարանային մասնագիտական ամսագիր: 1941 թ. Ալ. Մյասնիկյանի անվան պետական հանրային գրադարանի (այժմ՝ Հայաստանի ազգային գրադարանի) և նախանձախնդիր անհատների՝ Գ. Լևոնյանի, Գ. Հայրյանի և այլոց շնորհիվ ստեղծվեց այդ պարբերականը՝ «Բիբլիոգրաֆիական ամսագիր» անունով:

Ինչպես ամսագրի առաջնորդող հոդվածում ենք նկատում. «Ընթերցողին տպագիր խոսքով օգնելու գործի մեջ լուրջ նշանակություն ունի հանձնարարական բիբլիոգրաֆիան ամենասեղմ, համառոտ տեղեկությունն արժեքավոր գրքերի և մամուլում հրատարակված կարևորագույն հոդվածների, աշխատությունների ու երկերի մասին» [Խմբագրական, 1941, №1, 5]: Բիբլիոգրաֆիական ամսագիրը՝ գրադարանագիտական և մատենագիտական բովանդակությամբ առաջնեկը և միակը լինելու օրինակով ամուր և հիմք հանդիսացավ, որպեսզի տարիներ հետո Հայաստանում լույս տեսնեն այլ վերնագրով և բնույթով նմանատիպ մասնագիտական ամսագրեր:

Շուրջ քսան տարվա ընդմիջումից հետո՝ 1960 թ. Երևանում լույս է տեսնում «Գրադարանավար» ամսագիրը:

Այն հրատարակվել է նախկինում ՀՍՍՌ կուլտուրայի մինիստրության (այժմ ՀՀ Կրթության, գիտության, մշակույթի և սպորտի նախարարություն) և Ալ. Մյասնիկյանի անվան պետական ռեսպուբլիկական գրադարանի (այժմ՝ Հայաստանի ազգային գրադարան) կողմից: Յուրաքանչյուր խորագրում հետաքրքրաշարժ հոդվածներ են մեր երկրի գրադարանային գործի կազմակերպման, ղեկավարման, նրա հիմնախնդիրների վերաբերյալ: «Գրադարանավար» պարբերականը 1961 թ.-ի 4-րդ համարից կոչվում է «Կուլտուր-լուսավորչական աշխատանք»: «Կուլտուր-լուսավորչական աշխատանքն» ուներ գրեթե նույն խորագրերը՝ ինչ «Գրադարանավար» ամսագիրը և անդրադառնում էր հանրապետության ոչ միայն գրադարանային կյանքին, այլև ամբողջ մշակույթին:

1989 թ.-ից սկսեց լույս տեսնել «Մշակույթ» վերնագրով պարբերականը, որի գլխավոր խմբագիրն էր Էմիլ Դանեղյանը: Ամսագիրը լույս տեսավ մինչև 1990 թ.-ը՝ տարին երեք համարով:

Ինչպես նկատում ենք, 1990 թ.-ին ավարտվում է մասնագիտական պարբերականների մի կարևոր շրջափուլ՝ հիմք հանդիսանալով նոր ժամանակահատվածի՝ Հայաստանի երրորդ հանրապետության, գրադարանագիտական մատենագիտական, գրքագիտական բնույթի պարբերականների համար:

Անկախությունից հետո գրադարանային աշխարհում մեծ իրադարձություն հանդիսացավ Հայկական Գրադարանային միության ստեղծումը: Թեև գրադարանային միության գաղափարը դեռևս 1980-ական թթ.-ից էր գալիս, այն կյանքի կոչվեց 1994 թ.-ին: Երկու տարի անց՝ 1996 թ.-ին, տպագրվեց «Հայաստանի գրադարանային միություն» տեղեկագրի անդրանիկ համարը: Խմբագրական խորհրդի կազմում էին Ներսես Հայրապետյանը, Տիգրան Զարգարյանը, Գևորգ Տեր-Վարդանյանը: Պարբերականն առաջին փորձական համարն էր, որը բազմացվել էր քիչ տպաքանակով և տպագրվել ամերիկահայ գրադարանային ոլորտի աշխատակիցներ, բարերարներ Սիլվա Մանուկյանի և Արաքսի Չուքուրյանի դրամական աջակցությամբ: Այդ համարում զետեղված էին

Միության կանոնադրությունը, [Տեղեկագիր 1996, №1, 14-20], նրա երկամյա գործունեության մասին պատմող նյութեր [Նույն տեղում, 3-18]: Հոդվածները հեղինակել են Ներսես Հայրապետյանը, Ռաֆիկ Ղազարյանը, Ռաֆայել Իշխանյանը և այլք: Ըստ խմբագրակազմի տեղեկացման՝ «ՀՀ արդարադատության նախարարությունում պաշտոնական գրանցում ստանալուց հետո եկող տարվանից «Տեղեկագիրը» լույս կտեսնի կանոնավորապես: Ինչպես նաև խմբագրակազմը չի սահմանափակվելու բացառապես Հայաստանի Գրադարանային միության գործունեության լուսաբանմամբ, այլև անդրադառնալու է գիտական, մեթոդական, գրադարանային կրթության և այլ կարևոր հարցերին: Այս խոստումնալից «վերջաբանով» է ավարտվում համարը: [Նույն տեղում, 46]: Հավատարիմ մնալով իր որդեգրած սկզբունքներին՝ պարբերականը ամուր հիմքեր դրեց գրադարանային ոլորտի ասպարեզում՝ դառնալով ժամանակի զարկերակը և խոսնակը: Պարբերականը հանդես է եկել մշտական խորագրերով՝ «Պաշտոնական», «Մեր հրապարակումները», «Կրթական», «Թարգմանական», «Տեղեկատվական հաղորդումներ»՝ «Օգնություն գրադարանավարին»: Ժամանակի ընթացքում հիմնական խորագրերին ավելացան՝ «Գրադարանների առօրյայից», «Հիշարժան տարեցույց», «Գրադարանային օրենսդրություն», «Հոբելյանական», «Մատենագիտական», «Ազգային գրադարանային շաբաթ», «Մարգարիտ գրադարանների առօրյայից», «Հատուկ մասնագիտական գրադարաններ» և այլ խորագրեր: Ամսագիրն իր շուրջն էր համախմբել գրադարանային հանրության բազմաթիվ աշխատակիցների: Պարբերականը հիմնականում տպագրության էին պատրաստում Ներսես Հայրապետյանը և Ռաֆիկ Ղազարյանը: Տեղեկագրի 9-րդ և 10-րդ համարները տպագրության է պատրաստել նույնպես Ռաֆիկ Ղազարյանը, խմբագրել է Դավիթ Սարգսյանը: Իրենց հետաքրքրական և կարևորագույն հոդվածներով հանդես են եկել Ներսես Հայրապետյանը, Ռաֆիկ Ղազարյանը, Բալաբեկ Մելյանը, Տիգրան Զարգարյանը, Աննա Շիրինյանը, Սաթենիկ Ավագյանը և այլք: Տեղեկագիրքը յուրօրինակ հարթակ էր դարձել տարբեր գրադարանների վաստակաշատ գրադարանավարների փորձի փոխանակման, դիտարկումների և մտորումների համար: Գրադարանային հանրության համար կարևորագույն այս պարբերականը լույս է տեսել 1996-2008 թթ.-ին, տասը համարներով: 1-ին, 2-րդ և 3-րդ (1996-1998 թթ.) համարները լույս են տեսել, որպես Հայաստանի Գրադարանային միության տեղեկագիր, 4-րդ, հինգերորդ համարները՝ (1999-2000 թթ.) Հայաստանի Գրադարանային միության տեղեկագիրք և հաջորդ՝ 6-ից 10-րդ համարները՝ (2002-2008 թթ.) հրատարակվել են՝ որպես «Հայկական գրադարան» տարեգիրք: Առաջին երկու համարները իրենց էջերի քանակով փոքրածավալ էին (46-50 էջ), երրորդ համարից սկսած լույս տեսավ 100 էջից ավելի՝ ավելացնելով բազմաբովանդակ խորագրեր և ուշագրավ հոդվածներ և էլ ավելի հետաքրքրական դարձնելով տարեգիրքը: Հանդիսանալով Հայկական Գրադարանային Միության պարբերականը, տպագրում էր Միության գործունեությունը լուսաբանող նյութեր: Պաշտոնական» խորագրում՝ Հայկական Գրադարանային Միության Կանոնադրությունն էր, իր բոլոր դրույթներով [Տեղեկագիր, 1998, №3, 3-10]: Տարեգրքում տպագրվում էին նաև Հայկական Գրադարանային Միության համագումարի հաշվետու զեկույցները, որոնք ոչ միայն Միության գործառնությունների և գործունեության մասին հաղորդումներ էին, այլև գրադարանային ոլորտի մի ստվար հատվածի հիմնախնդիրների վերհանում և դրանց լուծում: Միության տարեգրքում տպագրվում են նաև Հայաստանի Հանրապետության Կառավարության Որոշումներ և Օրենքներ մասնավորապես, Հայաստանի Հանրապետությունում Գրադարանավարի և մամուլի օրը նշելու մասին [Հայկական Գրադարան, 2004, №8, 5], Հայաստանի Հանրապետության Օրենքը՝ Փաստաթղթերի (Վավերագրերի) պարտադիր օրինակի մասին [Հայկական Գրադարան, 2005, №9, 17-28], Պետական պատվերով հրատարակված գրականության անվճար բաշխման և իրացման կարգը հաստատելու մասին որոշումը [Հայկական Գրադարան, 2005, №10, 18-20]: Ինչպես նշեցինք, տարեգիրքը դարձել էր մասնագիտական ոլորտի յուրահատուկ միջավայր, որտեղ արծարծվում էին բազմաշերտ հարցեր: Տարեգրքում տպագրվել են հոդվածներ՝ նվիրված Հայաստանի, սփյուռքի, խոշոր մարզային, բուհական և այլ գրադարանների պատմության, խնդիրների, գործունեության, գործառնությունների թվայնացման մասին: Տարեգիրքը չէր կարող շրջանցել Հայաստանի Մայր գրադարանի՝ Ազգային գրադարանի 175-ամյա հոբելյանը: Փոքրիկ պատմական ակնարկից հետո, 2007 թ.-ի նոյեմբերի 29-ին ՀՀ ԳԱԱ նիստերի դահլիճում կայացած հոբելյանական հանդիսության տեղեկությունն է և Ազգային գրադարանի նախկին տնօրեն Դավիթ Սարգսյանի խոսքը (որոշակի

կրճատումներով) [Սարգսյան, 2008, №10, 41-51]: «Հայկական գրադարան» տարեգիրքը իր «Կրթական» խորագրում տպագրել է շատ ուշագրավ հոդվածներ՝ կապված գրադարանային կրթության հիմնահարցերին: Այս խորագրում որոշ հեղինակներ կիսվել են արտերկրում կրթության՝ իրենց ստացած տպավորություններով: «Հայկական Գրադարան» տարեգիրքը անդրադարձել է Գրադարանավարի մասնագիտական վարքականոններին՝ նախագծի տեսքով: Մասնավորապես՝ օգտվողների արդյունավետ տեղեկատվության ապահովում, պահպանում և հարստացում, հայ ժողովրդի հոգևոր արժեքների պահպանում և այլն [Հայկական Գրադարան, 2002, №6, 54-55]: Միանշանակ, ուսանելի դրույթներ, որոնք զարգացնելով պետք է կիրառել բոլոր գրադարաններում: Թարգմանական բաժնում տպագրվում էին արտերկրի գրադարանային կյանքի, գրադարանային օրենքների, տարատեսակ գրադարանների մասին հոդվածներ, որոնք հիմնականում թարգմանվում էին Ներսես Հայրապետյանի, Կարինե Արապյանի և այլոց ջանքերով: 2008 թ. լույս տեսավ պարբերականի տասներորդ հոբելյանական համարը, ինչի առթիվ շնորհավորական ուղերձներով հանդես եկան Ռաֆիկ Ղազարյանը, Բալաբեկ Մելյանը, Ներսես Հայրապետյանը և Շուշանիկ Ոսկանյանը [Ղազարյան, Մելյան, Հայրապետյան, Ոսկանյան, 2008, №10, 4-10]: Այս համարով եզրափակվում է պարբերականի տպագրությունը: Հայկական Գրադարանային ասոցիացիայի խոսնակը հանդիսացող տեղեկագիր, տեղեկագիրք, տարեգիրքը յուրօրինակ միջավայր էր մասնագիտական լայն շրջանակի համար: Աներկբա, կարող ենք փաստել, որ պարբերականը գրադարանային կյանքին վերաբերող ոչ մի դրվագ չի անտեսել: Այն արդի ժամանակներում ի թիվս բազմաթիվ պարբերականների թվային տարբերակով մատչելի ու հասանելի է ընթերցողների, մասնագետների, ուսանողների ավելի մեծ շրջանակի համար: Քանզի գրադարանային ոլորտին առչվող բազմաթիվ հոդվածներից գատնաբար՝ այստեղ տպագրվում էին նաև շատ հետաքրքրական ու բովանդակալից այլ թեմաներով նյութեր:

2004 թ. մարտ ամսից «Հայկական Գրադարան» տարեգրքին զուգահեռ լույս էր տեսնում Հայաստանի ազգային գրադարանի «Հոգևոր Հայրենիք» ամսաթերթը: Խմբագրական խորհրդում էին Դավիթ Սարգսյանը, Ռաֆիկ Ղազարյանը և այլք: Ամսաթերթի խմբագիրն էր Արմինե Ղազարյանը: Այստեղ բացի ազգային գրադարանի գործունեության մասին հոդվածներից, զետեղվում էին նաև այլ գրադարանների և մշակույթի մասին հոդվածներ: Պարբերականը դադարում է տպագրվել 2015 թ.-ից: Նույն թվականից Հայաստանի ազգային գրադարանի նախաձեռնությամբ լույս է տեսնում «Բանբեր Հայաստանի գրադարանների» էլեկտրոնային հանդեսը: Գլխավոր խմբագիրն էր Տիգրան Զարգարյանը, խմբագրական խորհրդում են Լևոն Ավդոյանը, Հայկանուշ Ղազարյանը, Գագիկ Սուքիասյանը, Արարատ քահանա Պողոսյանը, Մայա Գրիգորյանը և այլք: Էլեկտրոնային տարբերակով պարբերականը գրադարանագիտության, մատենագիտության և թվայնացման գործընթացների և գրադարանային, մատենագիտական, գրքագիտական հոդվածներ էր պարունակում: 2020 թ.-ից այն դադարել է լույս տեսնել:

Չնայած այն հանգամանքին, որ գրադարանային մասնագետները իրենց հոդվածներով հանդես են գալիս շատ գիտական պարբերականներում, ցանկալի կլիներ, որ վերահրատարակվեր կամ հիմնադրվեր նոր մասնագիտական պարբերական:

SUMMARY

In 1941, State Public Library after Al. Myasnikyan (now the National Library of Armenia) published the “Bibliographical Magazine” that was the basis for library and bibliographic periodicals published later, such as “Librarian,” “Culture-Enlightenment Work,” and “Culture.”

After independence of Armenia, the creation of the Library Association of Armenia played a major role in the library sector. From 1996-2008, the Association’s periodical was published, which reflected not only the life of the library association, but also was an important platform for those of the library sector. Leading specialists, scientists, lecturers, cultural figures, and students published and disseminated their articles.

The article attempts to discuss the role and significance of the only periodical of the Library Association of Armenia, and the analysis and assessment of the articles published in magazines within the context of present day.

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Հայկական Գրադարան: Տարեգիրք / Կազմ.՝ Ն. Հայրապետյան, Ռ. Ղազարյան, Խմբ.՝ Դ. Սարգրսյան, Հայկական Գրադարանային Միություն, Երևան, Փրինթինֆո, 2002, № 6, 132 էջ:
2. Հայկական Գրադարան: Տարեգիրք / Կազմ.՝ Ն. Հայրապետյան, Ռ. Ղազարյան, Խմբ.՝ Գ. Մինասյան, Հայկական Գրադարանային Միություն, Երևան, Զանգակ-97, 2004, № 8, 142 էջ:
3. Հայկական Գրադարան: Տարեգիրք / Կազմ.՝ Ն. Հայրապետյան, Ռ. Ղազարյան, Խմբ.՝ Դ. Սարգրսյան, Հայկական Գրադարանային Ասոցիացիա, Երևան, Ամարաս, 2005, № 9, 162 էջ:
4. Հայկական Գրադարան: Տարեգիրք / Կազմ.՝ Ն. Հայրապետյան, Ռ. Ղազարյան, Խմբ.՝ Դ. Սարգրսյան, Հայկական Գրադարանային Ասոցիացիա, Երևան, Լուսակն, 2008, № 10, 120 էջ:
5. Ստեղծել լուրջ և օգտակար հանձնարարական բիբլիոգրաֆիա // Բիբլիոգրաֆիական ամսագիր, Երևան, Վ. Մ. Մոլոտովի անվ. Երևանի պետհամալսարան, 1941, № 1, էջ 5:
6. Տեղեկագիր / Հրատ.՝ Հայաստանի Գրադարանային Միություն, Խմբ. խորհ.՝ Ն. Հայրապետյան և ուրիշն., Երևան, ՀԱԳ հրատ., 1996, № 1, 46 էջ:
7. Տեղեկագիր / Հրատ.՝ Հայաստանի Գրադարանային Միություն, Տպ. պատր.՝ Ն. Հայրապետյան, Ռ. Ղազարյան, Երևան, ՀԱԳ հրատ., 1998, № 3, 114 էջ: